

TEMA: HUSFLID UTEN GRENSER

Kvinnene på Kihnu

Tilli Alma

I elleve år har Anne Helene Gjelstad arbeidet med å portrettere hverdagslivet og tradisjonene til de gamle kvinnene på de små estiske øyene Kihnu og Manija i Østersjøen. Den unike kulturen på øyene, ofte omtalt som Europas siste matriarkat, har utviklet seg gjennom hundrevis av år og har mange paralleller til den norske fiskerbonden. Resultatet har fotograf og forfatter samlet i boken «Varmt hjerte, sterke hender».

TEKST OG FOTO: ANNE HELENE GJELSTAD

I den østlige delen av Østersjøen, på vestkysten av Estland, ligger øya Kihnu. Med sine mange rev og klipper har de grunne farvannene rundt øya alltid vært krevende for sjøfolk. Isolert fra det estiske fastlandet er folket her tett sammensveiset, og moderne teknikker blandes med folkevitenenskap og gamle metoder, verktøy og tradisjoner som er forsvunnet for lenge siden de fleste andre steder. Tross ganske isolert beliggenhet har menneskene på øya hatt kontakt med omverdenen gjennom sjøfart og handel. Mennene har alltid arbeidet med sjøfart, selfangst og fiske, mens kvinnene holdt stand på øya og tok seg av familien og gården. Kihnu har vært underlagt de herskerne som til enhver tid regjerte på fastlandet: Danmark, Polen-Litauen, Sverige og Russland, og det har vært permanent bosetting på øya siden 1518.

Rike tekstiltradisjoner

Alle husstander på Kihnu har hatt dyr, en ku, noen griser, sauer, høner, en hund, katter og en hest. Kvinnene dyrket grønnsaker og frukt og gjorde all slags gårdsarbeid, i tillegg til å lære opp de unge jentene innen håndarbeid. Å spinne og farge garn, veve stoffer og tepper, brodere og strikke ble ansett som like viktig som gårdsarbeidet.

Kihnu er det eneste stedet i Estland hvor folkedrakter fortsatt er i daglig bruk og et av de få stedene som har bevart kunnskapen om de tradisjonelle kvinnedraktene. Over tid har mønstrene forandret seg, mens klærnes originale formål og stil er bevart, og de fleste kvinnene bruker fortsatt sitt tradisjonelle kihnuskjørt daglig. Kvinnene var for det meste stedfaste på øya, så det var mennene som brakte med seg inspirasjon og endringer til Kihnu. Fra Pärnu, Riga og St. Peterburg hadde de med seg fargerike tørklær, garn og trykkede stoffer med rosemønster, og bidro sterkt til utviklingen av draktkulturen.

Det lokale saueholdet er viktig, ull er basis for kvinnenens håndarbeid og folkedrakter, også for de

gamle bryllupstradisjonene og brudekistene. Kvinnene gjorde selv alt arbeidet med sauene, fra klipping til farging og spinning av garn med lokale planter og røtter. Før andre verdenskrig var ikke bomullsstoffer tilgjengelig og kvinnene vevde stoffer på hjemmelagde rammevever med lin de dyrket selv. De vevde sengetepper, veggtepper og gulvtepper som de broderte, og klesplagg og håndklær som de pyntet med heklede blonder.

Kihnukvinnenens håndverk har fargerike, ornamentale mønstre. De fleste brukes over hele verden, men betydningen av mønstrene for kvinnene er viktige og

Sauendi Mann

Lohu Ella

unike. Bruken av de tradisjonelle tegnene og symbolene i håndverket binder sammen den åndelige verdenen og de daglige skikkene. Noen mønstre er beskyttende, som for eksempel «kaheksakand», åttebladsrosen. Den brukes på vanter og belter, og på det hvite stoffet kalt «uig», som beskytter bruden under bryllupsseremonien. Både kvinnenens hvite bluser og hetteluer har broderte symboler for stillhet, lydighet og tålmodighet.

Farger

Bruken av farger har en dypere mening på Kihnu, fargebruken er påvirket av øyas natur og beliggenhet, og det tradisjonelle livsmønsteret med lindyking og sauehold. Da de kjemiske anilinfargene ble tilgjengelige på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet ble plantefargene gradvis erstattet av lysere og sterkere nyanser etter hvert som det maskinproduserte garnet ble tatt i bruk og endret bruken av både farger og mønstre. De tradisjonelle fargene rødt, blått, gult og grønt ble supplert med nye og kraftige farger, som lilla, elektrisk blå og sterk rosa.

I motsetning til mennene, som på begynnelsen av 1900-tallet endret sin tradisjonelle klesstil i pakt med tidens mote, er kvinnenens rolle som bevarere av kulturen svært viktig, og de bruker fortsatt de tradisjonelle klærne daglig. Det lages derfor nye

plagg i pakt med den tradisjonelle klesstilen hele tiden. Kvinnenens folkedrakter utvikles av de som bruker dem, det gjør Kihnu til en helt unik og levende folkloristisk kultur.

Strikking

Strikketøyet har fulgt kvinnene på Kihnu over alt. De strikket når de red eller kjørte hest, når de fulgte kuene til meieriet, seilte med båt til Pärnu, når de sto i kø i butikken og når de var ute og gikk. Til egen husholdning strikket de votter, vanter, strømper og sokker med intrikate mønstre.

I 2008 ble bryllupstradisjonene, de rituelle sangene og dansene, håndverket og den særegne dialekten innskrevet på UNESCOs representative liste over immateriell kulturarv.

Anne Helene Gjelstad har bakgrunn som tekstildesigner og kom under huden på dette helt spesielle samfunnet takket være sin kontakt med Mare Mätas i Kihnu Cultural Space som ble fotografens døråpner til kvinnenens univers. Boken har fått mange og gode anmeldelser i en rekke land, Gjelstad har mottatt flere priser og utmerkelser for arbeidet og en utstilling med bilder av kvinnene fra Kihnu turnerte i Estland i syv år.

Les omtale av «Varmt hjerte, sterke hender» side 64.